

Eenheid door veertig Europese divisies?

Een onderzoek naar de verhoudingen tussen de VS en de EGKS-landen over het idee van een Europese Defensiegemeenschap in de periode 1950-1954.

1

Bachelor-scriptie

Marijne van de Venne (4137620)

Universiteit Utrecht

Taal- en Cultuurstudies, HR internationale betrekkingen

Vak: Ges Eindwerkstuk BA (GE3V14054)

Docent: Prof. H. B. Beukenhorst

Aantal woorden: 8729

Utrecht, 20 januari 2017

¹ Afbeelding 'Europees leger' door: Kap (Jaume Capdevilla). Via:

<http://www.voxeurop.eu/nl/content/article/4913824-vaarom-we-geen-europees-leger-nodig-hebben>

Abstract

Deze scriptie tracht de verhoudingen tussen de VS en de EGKS-landen te onderzoeken ten tijde van het idee van een Europese Defensiegemeenschap. Ondanks het feit dat het EDG-verdrag nooit in werking is getreden (onder andere doordat sommige landen het oneens waren met het supranationale karakter van de EDG) nam Frankrijk de hoofdrol op zich binnen de besprekingen. Duidelijk werd dat Frankrijk West-Duitsland niet wilde betrekken in de plannen. Opmerkelijk leek de nadruk die Frankrijk legde op de eenheid die allereerst gecreëerd moest worden binnen de EGKS voordat er een EDG kon worden opgezet. De rol van Amerika komt minder expliciet naar voren. Zij laten eerst weten Frankrijk als leider van de plannen aan te wijzen. Terloops verschuift hun afzijdigheid naar meer inmenging. De VS maken hun voorkeur duidelijk (West-Duitsland betrekken binnen de plannen) om de communistische dreiging in Europa in de greep te houden. De theorieën van 'American Empire' en hard- en soft power spelen een rol in de analyse van de VS binnen dit plan.

Inhoudsopgave

<i>1. Introductie</i>	
1.1 Inleiding	4
1.2 Historiografie	5
1.3 Theoretisch kader	7
1.4 Probleemstelling	8
<i>2. Voorafgaand aan de EDG</i>	
2.1 Robert Schuman en de EGKS	9
2.2 De aanloop naar een gemeenschappelijk leger	10
2.3 Mislukking of les? Het plan van tafel	11
<i>3. Streven naar eenheid: West-Europa en de EDG</i>	
3.1 Frankrijk neemt het voortouw	13
3.2 De voornaamste voorkeuren van de EGKS	16
3.3 Nieuwe governance voor de EGKS?	18
<i>4. Overzeese inmenging: de Verenigde Staten en de EDG</i>	
4.1 Van terughoudendheid...	20
4.2 ...naar stellingname	21
4.3 De belangen voor de VS	22
4.4 Wie nam de leiding?	25
<i>5. Conclusie</i>	
5.1 Samenvatting en bevindingen	27
5.2 Meta-analyse: een nieuw Europees leger?	29
<i>6. Literatuurlijst</i>	
6.1 Secundaire literatuur	30
6.2 Primaire bronnen en archieven	32
6.3 Overig	33

1 – Introductie

1.1 Inleiding

Direct na de Tweede Wereldoorlog ondernamen Europese leiders stappen om de vrede te waarborgen. Grote leiders van binnen en buiten Europa gingen met elkaar rond de tafel zitten om de onrust en puin in de Europese landen te bespreken en mogelijke oplossingen te bedenken. Uit deze besprekingen kwamen de eerste plannen voor een geïntegreerd Europa naar voren. Het machtsverevenwicht (ook op militair gebied) zou zich kunnen herstellen door deze creatie van een eenheid. Een nieuwe vorm van institutie kwam op voor de West-Europese landen, namelijk de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. Kort hierop werden ook de eerste plannen voor een militair verbond gemaakt, welke zouden leiden tot de oprichting van een Europese Defensiegemeenschap (EDG).²

Eind jaren veertig en begin jaren vijftig werden de plannen voor een unie van Europa uitgebreid. Deze unie begon met zes landen. Door het Verdrag van Rome werd deze officieel een Europese Economische Gemeenschap welke achteraf een van de belangrijkste voorlopers bleek van de huidige Europese Unie. Het oprichten van dit Europese instituut dat zich met de veiligheid en vrede ging bezighouden zou meerdere jaren gaan duren. Omdat het instituut vrij nieuw was, hielden andere belanghebbenden zich zeker niet afzijdig van dit project. Met name de Verenigde Staten stelden dat de internationale verhoudingen er niet bepaald op vooruit waren gegaan en het tijd was voor verandering in deze periode van onstabieleit in Europa. De onrust was een van de redenen voor de VS om zich te mengen in de vorming van een Europese eenheid, maar de communistische dreiging vanuit de Sovjet-Unie was ook een belangrijke factor voor deze deelname. Deze communistische dreiging leek van onvoorspelbare aard en leidde er onder meer toe dat de VS zich expliciet uitspraken voor één verenigd Europa.³

² Official Website European Union, 'De geschiedenis van de Europese Unie 1946-1956' via: http://europa.eu/european-union/about-eu/history/1946-1959/1954_nl (versie 20 december 2016).

³ J. Hermans, *Uitgerekend Europa – geschiedenis van de Europese integratie* (Amsterdam 2004) p. 78-79.

1.2 Historiografie

Het idee van een defensieorgaan binnen Europa was een van de vele integratiepunten die besproken werden binnen de EGKS. Hierdoor is het interessant om onder de EDG als voorbeeld te nemen hoe de ontwikkeling van de Europese integratie verliep in haar beginperiode. Het defensieplan past binnen het bredere debat in hoeverre landen hun macht (verdeeld in soft en hard power) in zetten om zich te mengen in belanghebbende instituties. Daarnaast is het interessant te kijken welke rol landen op zich nemen binnen het Europese integratieproces op het moment dat deze nog in de kinderschoenen stond. De volgende vragen zijn bij de machtspositionering van de betrokken landen van belang: Wie namen er een voorbeeldrol op zich tijdens de ontwikkeling van de Europese integratie? En hoe verliepen de besprekingen over het plan van de EDG? Specifieker gezien is de machtsinzet van de Verenigde Staten en de rol die zij speelden in een plan zoals de EDG een vaak aangesneden onderwerp binnen de geschiedschrijving van de internationale betrekkingen. Als algemeen aangenomen behielden de VS vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog de positie van dominantie op het wereldtoneel, met name in West-Europa. Robert Jackson verklaart een van de theorieën waarom de VS deze machtspositie verkegen: 'During World Wars 1 and 2 no battles were fought on the U.S. mainland, so that by 1945 when its competitors in Europe and Asia were massively devastated, the United States emerged as the single most powerful country on the globe.'⁴ Dus de VS behielden hierbij niet de absolute macht, maar hadden wel degelijk een bepaalde invloed op de 'world politics'.⁵ Heden ten dage lijkt het steeds onduidelijker wie deze machtspositie in handen heeft en daarnaast de meeste macht kan uitoefenen op andere landen. Hoewel dit weer een andere discussie is binnen de historiografie, is het deel over de machtspositie in de wereldpolitiek wel belangrijk voor dit onderzoek; Amerika leek destijds een van de hoofdrollen binnen de wereldorde op zich te nemen. Deze positie zou zonder meer terug te zien zijn binnen de besprekingen van de EDG.

⁴ R. J. Jackson, *Global Politics in the 21st Century* (Cambridge 2013) p. 129.

⁵ Ibidem.

John Killick gaat in zijn boek *The United States and European Reconstruction* verder in op de machtspositionering van de VS. Hij stelt het volgende wat betreft de discussie wie tijdens het Europese integratieproces de belangrijkste spelers in het veld waren:

(...) the early postwar recovery apparently led into the long European boom of 1948-1973, but it is still uncertain whether this boom was simply a natural rebound from interwar stagnation, or was caused by purposeful changes in European government policies, or was part of an international process in which American influence and example were predominant.⁶

Wie of wat deze *European boom* dus domineerden, lijkt volgens Killick niet duidelijk te zijn. Meerdere factoren zouden bij het verloop van de Europese integratie een rol spelen. Wat Killick naar voren brengt is dat de VS zich mengden in de totstandkoming van een Europese eenheid; de West-Europese landen binnen de EGKS neigden volgens hem na de Tweede Wereldoorlog steeds meer een Atlantisch georiënteerde koers.⁷ Jules Hermans is duidelijker over het verloop van het integratieproces: in zijn boek over de uitgebreide geschiedenis van de Europese integratie brengt hij de vraag aan het licht in hoeverre dit Europese proces meer een Atlantisch fenomeen zou zijn. De naoorlogse herstelplannen van de VS zouden een verklaring kunnen zijn voor dit fenomeen. De plannen zouden 'aan de basis staan van een Atlantische constructie, waarin West-Europa economisch en militair verankerd werd.'⁸ Dirk Stikker, toenmalig politicus en diplomaat, benadrukt de wederzijdse afhankelijkheid van de VS en Europa nogmaals. In 1952 was Europa bezig zijn onderlinge samenwerking grondig te organiseren, terwijl deze in 1948 nog gedesorganiseerd en gebroken was. Dit zou volgens Stikker onder meer te danken zijn aan de hulp vanuit de VS, specifiek het Marshallplan.⁹

⁶ J. Killick, *The United States and European Reconstruction – 1945-1960* (Edinburgh, 1997) p. 1.

⁷ Idem, p. 185.

⁸ Hermans, *Uitgerekend Europa* p. 55.

⁹ D. U. Stikker, *Memoires: herinneringen uit de lange jaren waarin ik betrokken was bij de voortdurende wereldcrisis* ('s-Gravenhage 1966) p. 140.

1.3 Theoretisch kader

Inhakend op de historiografie, lijkt het begrip en de theorie van ‘American empire’ naar voren te komen binnen de plannen van een militaire gemeenschap tijdens de beginfase van de Europese integratie. De term van ‘American Empire’ verwijst vaak naar de politieke, economische, militaire en culturele invloed die de VS kunnen uitoefenen op andere landen. Over de mate van ‘American Empire’ lopen de meningen uiteen. Zo stelt John Ikenberry bijvoorbeeld dat de wereldorde wel gedomineerd wordt door de VS, maar dat de internationale instituties eigenlijk de vorm van ‘empire’ aannemen: ‘This is not empire [the U.S.]; it is a U.S.-led democratic political order that has no name or historical antecedent.’¹⁰ De discussie over in hoeverre de VS een imperialistische macht genoemd kan worden, lijkt tot op heden een belangrijk onderwerp te zijn van de geschiedschrijving. De meningen over de definitie of inhoud van deze ‘empire’ lopen uiteen. Naast het letterlijk inlijven van territoria, kan er ook bedoeld worden op machtsuitoefening op landen in de zin van politieke druk. Kimberly Kagan beschrijft deze empire als volgt: ‘It is an empire without an emperor [...] in which the United States is at best an embattled general manager.’¹¹ De VS legt als het ware hun spelregels op aan de rest van de wereld, zonder dat er expliciet macht wordt uitgeoefend. In deze thesis is vooral van belang hoe de VS deze macht inzetten vlak na de Tweede Wereldoorlog – specifiek gezien op militair gebied.

Joseph Nye daarentegen laat zien dat de macht van de VS meer gebaseerd is op ‘soft power’. Deze machtsinvloed komt meer voort vanuit een culturele hoek en is minder dwangmatig; zowel propaganda als diplomatieke middelen worden ingezet. Aan de andere kant is er het gebruik van ‘hard power’. Deze ‘hard power’ houdt in dat er door middel van militair of economisch duidelijk zichtbare middelen politieke instituties of landen beïnvloed worden al dan niet de voorkeuren van het dwingende land zullen volgen. In de conclusie zal nader worden ingegaan op de termen binnen dit historisch kader en in hoeverre deze zichtbaar zijn binnen dit onderzoek.

¹⁰ G. J. Ikenberry, ‘Review Essay. Illusions of Empire – defining the New American order’, *Foreign Affairs* (2004), Vol. 83, No. 2, 144-154, aldaar 154.

¹¹ K. Kagan. *The Imperial Moment* (London 2009) p. 168.

1.4 Probleemstelling

Al om al liep het onstabiele machtsevenwicht in de wereld haast vanzelfsprekend over in de vraag naar meer integratie op militair gebied. Meer vraag naar eenheid op militair gebied leek logisch direct na de Tweede Wereldoorlog; de Sovjet-Unie wilde haar greep op Europa versterken vanwege de steun die Amerika gaf in het conflict in Zuidoost-Azië. Daarnaast zou een argument volgens de meerderheid van de EGKS-landen ook het verlagen van de angst voor een nieuw Duits leger kunnen zijn. De Franse minister René Pleven stelde de eerste plannen voor een defensiegemeenschap op. De VS lieten uiteindelijk blijken dat zij dit zogeheten 'Plevenplan' als beste oplossing voor ogen zagen voor de creatie en instandhouding van stabiliteit. Naar aanleiding van de historiografie over de machtspositionering van de landen in de Europese integratie en het hierbij opkomende idee van een gezamenlijke Defensiegemeenschap, luidt de hoofdvraag in deze thesis als volgt: *op welke manier verhielden de EGKS-landen en de VS zich tot elkaar tijdens het idee van een Europese Defensiegemeenschap in de periode 1950-1954?* Deze vraag valt uiteen in drie deelvragen. De eerste deelvraag richt zich op wat er vooraf ging aan de oprichting van de EDG en in welk klimaat er vraag was naar een dergelijk instituut. Verder richt het zich kort op de les van het verdrag ook al is deze nooit geratificeerd. De tweede deelvraag houdt zich voornamelijk bezig met de positie die Frankrijk innam tijdens de besprekingen. Deze nadruk komt voort uit de beschikbaarheid van primair bronnenmateriaal en het feit dat Frankrijk zich na de Tweede Wereldoorlog een belangrijke (voorbeeld)positie oplegde in politieke en economische zin. Er zal ook worden ingegaan op de reactie van de andere EGKS-landen en op welke manier een nieuw probleem de voortgang van het plan belemmerde. De laatste deelvraag gaat nader in op de inmenging van de VS met de EDG-plannen. De verandering in hun rol komt hier aan bod door middel van voornamelijk primaire bronnen van Dean Acheson en Dwight D. Eisenhower.

Binnen het historiografische debat die vooral naar het eerder benoemde 'machtige' Amerika kijkt zal dit onderzoek dus interessant zijn. Op deze manier kan er gekeken worden naar het verschil in voorkeur en rol tussen West-Europa en de VS. Er zal in deze thesis gelet worden op de voorkeuren die de landen expliciet maken maar ook de voorkeuren die tussen de regels door te lezen zullen zijn.

2 – Voorafgaand aan de EDG

2.1 Robert Schuman en de EGKS

Een korte inleiding over de context waarin de EDG zich afspeelde is noodzakelijk. Alhoewel Frankrijk uiteindelijk het voortouw nam in het plan van een unie in Europa, pleitte Winston Churchill in 1946 in Zurich al voor een nieuw instituut in de vorm van een Raad van Europa:

What is this sovereign remedy? It is to recreate the European fabric, or as much of it as we can, and to provide it with a structure under which it can dwell in peace, safety and freedom. We must build a kind of United States of Europe. (...) In this urgent work France and Germany must take the lead together. Great Britain, the British Commonwealth of Nations, mighty America - and, I trust, Soviet Russia, for then indeed all would be well - must be the friends and sponsors of the new Europe and must champion its right to live. Therefore I say to you "Let Europe arise!"¹²

De Franse regering was het eens met het voorstel van Churchill. Jean Monnet, een Franse diplomaat, hield zich bezig met het herstel van Frankrijk na de Tweede Wereldoorlog. Destijds pleitte de Frans minister van Buitenlandse Zaken Robert Schuman voor een intensieve samenwerking tussen de Duitse en Franse kolen- en staalproductie en industrie. De zogeheten Schumanverklaring op 9 mei 1950 zou het begin zijn van een nieuwe gemeenschap die later zou uitgroeien tot de Europese Unie. De eerste plannen met betrekking tot militaire samenwerking kwamen op in deze beginperiode van de EGKS.

Het originele plan van Schuman was dus vooral gericht op de nauwe samenwerking op economisch gebied tussen verschillende landen. Het originele plan trad in werking met de volgende landen: Nederland, België, Luxemburg, Bondrepubliek Duitsland, Italië en Frankrijk.¹³ Het oorspronkelijke doel van dit nieuwe instituut was bedoeld de relatie tussen Duitsland en Frankrijk grondig te verbeteren.¹⁴

¹² Council on Foreign Relations, primary source: 'Churchill's "United States of Europe" speech, in Zurich' via: <http://www.cfr.org/europe/churchills-united-states-europe-speech-zurich/p32536> (versie 25 december 2016).

¹³ W. van Meurs et. al., *Europa in alle staten – Zestig jaar geschiedenis van de Europese integratie* (Nijmegen 2013) p. 60.

¹⁴ Idem, p. 68.

2.2 De aanloop naar een gemeenschappelijk leger

Vrij snel na de Tweede Wereldoorlog werden deze plannen voor een ‘United States of Europe’ samen met een nauwere samenwerking op militair gebied gerealiseerd. Dit laatste was de Brusselse Verdragsorganisatie. De nieuwe aftakking voor de Benelux, Frankrijk en Groot-Brittannië was uniek: het voegde de landen samen op sociaal, economisch, cultureel én militair gebied.¹⁵ Er werd geen andere organisatie (zoals de NAVO) belast met de verdediging van het Europese grondgebied. Het instituut zou een op zichzelf staande organisatie worden.¹⁶ Later zou blijken dat Frankrijk bij deze beginplannen voor militaire samenwerking niet bescheiden was om een belangrijke leiding positie op zich te nemen.

Naast de Brusselse Verdragsorganisatie kwam het Verdrag van Brussel tot stand. Hierin werd afgesproken – niet geheel onbelangrijk voor de context – dat een aanval op één van de aangesloten landen een aanval op alle aangesloten lidstaten was en deze dus militaire bijstand zouden verlenen (de zogenaamde collectieve zelfverdediging).¹⁷ Opvallend genoeg bood deze nieuwe defensie-unie niet alleen de mogelijkheid tot meer militaire samenwerking, het was ook een orgaan om de betrokken ministers van BZ de kans te bieden in overleg te gaan over de scheven internationale verhoudingen. De onrust in Europa was namelijk geenszins teruggekeerd naar een stabiel machtsevenwicht.¹⁸

¹⁵ Politiek Compendium, subpagina ‘Het verdrag van Brussel en de Westerse Unie’ (versie 03-01-2004) via: https://www.politiekcompendium.nl/id/vh4vaksiknz6/het_verdrag_van_brussel_en_de_westerse (1 januari 2017).

¹⁶ T. van den Doel, ‘Europese Defensiegemeenschap op herhaling?’ *Liberaal Reveil* 40, (1999) 1, 3-5, aldaar p. 3. Via: http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl.proxy.library.uu.nl/FILES/root/tijdschrift/LiberaalReveil/LiberaalReveil40/LR_19_99_01.pdf

¹⁷ Politiek Compendium, subpagina ‘Collectieve Zelfverdediging’ (versie 03-01-2004) via: https://www.politiekcompendium.nl/id/vh4vaksiknz6/het_verdrag_van_brussel_en_de_westerse (1 januari 2017).

¹⁸ Politiek Compendium, ‘Het verdrag van Brussel en de Westerse Unie’ (versie 03-01-2004) via: https://www.politiekcompendium.nl/id/vh4vaksiknz6/het_verdrag_van_brussel_en_de_westerse (1 januari 2017).

2.3 Mislukking of les? Het plan van tafel

Het originele plan van de EDG was een plan waar verschillende belanghebbenden zich in mengden en dit leidde niet tot een gemakkelijk overleg tussen deze landen. Zoals eerder gezegd probeerden de VS ook hun voorkeuren te laten doorschemeren in de Raad van Europa. Ondanks de voltooide plannen die opgesteld waren, is het verdrag uiteindelijk nooit in werking getreden omdat de volledige ratificatie nooit voltooid is door de verschillende nationale parlementen van Europa. Het plan van de veertig Europese divisies leek goed georganiseerd te zijn in een supranationaal instituut binnen Europa. Maar juist dit supranationale karakter was voor verschillende Europese landen juist een reden niet te tekenen voor het verdrag. Zo tekende zelfs de originele oprichter, Frankrijk, het plan niet. Het probleem van supranationaliteit zal verderop nogmaals besproken worden. Theo van den Doel noemt over de mislukking van het plan het volgende: 'Er zijn geen goede argumenten te bedenken om naast de NAVO een andere organisatie te gaan belasten met de verdediging van het Europese grondgebied.'¹⁹ Daarnaast benoemt hij een mijns inziens ander belangrijk argument waarom het verdrag mislukt is: het plan werd doorgaans voornamelijk besproken en onderhandeld tussen Franse en Duitse leiders.²⁰ Op deze manier komt naar voren dat sommige landen meer baat zouden hebben bij het verdrag dan anderen en dat het overleg niet zonder moeilijkheden verliep. Samengevat is het verdrag vaak 'verrot' genoemd 'voordat de inkt was opgedroogd'.²¹

Ondanks de non-ratificatie van het verdrag en het commentaar welke het achteraf te verduren kreeg, hoeft dit zeker niet te betekenen dat het plan an sich geen betekenis heeft. In lijn met de geschiedenis van de Europese integratie kan het ons veel leren over het klimaat waarin er vraag is naar een nieuw defensieplan binnen Europa. Daarnaast kan gekeken worden naar de machtsposities van verschillende belanghebbenden in dit plan. Om de betekenis of 'les' van het oorspronkelijke plan beter te begrijpen, is het nodig om vanuit verschillende perspectieven er naar te kijken. Walter Lipgens, gespecialiseerd historicus in de

¹⁹ Doel, van den, 'Europese Defensiegemeenschap op herhaling?' p. 3.

²⁰ Idem, p. 4.

²¹ F. Duchêne, *Jean Monnet. The first statesman of interdependence* (New York 1994) p. 233.

Europese integratie, omschrijft daarom de EDG als een 'vorgang von epochaler historischer Bedeutung.'^{22*}

²² W. Lipgens, 'Die Bedeutung des EVG-Projekts für die politische europäische Einigungsbewegung.' in: H-E. Volkmann en W. Schwengler (ed.) (1985), *die Europäische Verteidigungsgemeinschaft. Stand und Probleme der Forschung*, p. 26.

* = Een proces van baanbrekend historisch belang.

3 – *Streven naar eenheid: West-Europa en de EDG.*

Dit hoofdstuk bespreekt de verschillende visies, voorkeuren en reacties op het idee van een EDG vanuit de EGKS-landen. De rol van Frankrijk lijkt veruit het belangrijkste in dit proces van onderhandelen; deze zal eerst worden besproken. Hierna komen de andere belangrijke visies van landen aan bod. In het derde deel zal een nieuw probleem zich voordoen binnen de plannen van een EDG.

3.1 Frankrijk neemt het voortouw

Een Europees leger zou het instrument moeten zijn van een politiek en economisch verenigd Europa. Dus het sluitstuk van een ontwikkeling en niet het begin in een institutioneel luchtledig.²³

De Europese integratie zou vanaf het begin doorgaand een langdurig en complex proces zijn. Bovenstaande uitspraak is benadrukt door de Franse Generale Staf. Op deze manier zou de EDG het al bestaande instituut van de EGKS (die ook nog in de kinderschoenen stond) dus voornamelijk aanvullen. Maar op welke manier wilde de Franse regering dit nieuwe instrument op defensiegebied presenteren en vormgeven?

Duitsland – op het moment van de EDG-plannen tevens geen lid van de NAVO – zou in eerste instantie op kleine schaal mee gaan doen in de toekomstige verdediging van Europa. Uit verschillende primaire bronnen zal blijken dat Frankrijk probeerde de macht van Duitsland zo ver mogelijk in te perken. Voor Frankrijk bleek dit een belangrijk doel en nam hierdoor een van de hoofdrollen aan binnen het proces van de EDG-plannen. René Pleven reageert onder andere op de goedkeuring die Robert Schuman had gekregen tijdens de vergaderingen die in New York waren gehouden samen met de minister van Buitenlandse Zaken Jules Moch en de minister van Financiën Maurice Petsche. De plannen, hieronder beschreven, werden daar goedgekeurd door een groot deel van de Pacte Atlantique. Pleven legt hier vooral de nadruk op de herbewapening van Duitsland:

²³ P. Guillen, *Die französische Generalität, die Aufrüstung der Bundesrepublik und die EVG 1950-1954* (1985) p. 133.

De Franse regering dacht, dat de verwezenlijking van de EGKS het mogelijk zou maken, te wennen aan de gedachte van een Europese Gemeenschap, voordat de zo delicate kwestie van een gemeenschappelijke verdediging aangepakt zou worden. De gebeurtenissen in de wereld staan geen uitstel toe, vertrouwend op een vreedzame bestemming van Europa en overtuigd van de noodzaak alle Europese volkeren het gevoel van collectieve zekerheid te geven, stelt de Franse regering voor, deze kwestie op dezelfde manier en in dezelfde geest te regelen. (...) Er zal een leger van een Verenigd Europa moeten worden gerealiseerd, samengesteld uit mensen van verschillende Europese landen, indien mogelijk, een volledige versmelting van menselijke en materiële elementen samen onder één Europese politieke en militaire autoriteit.²⁴

Anders dan de andere Europese NAVO-lidstaten, pleitte Frankrijk voor herbewapening van Duitsland op kleine schaal maar zonder een eigen nationaal leger. De andere lidstaten zagen West-Duitsland liever herbewapend worden in relatie met de NAVO: maar dit was precies waar de Franse regering bang voor was. Nogmaals was dit ook de laatste keer dat een dergelijk plan zónder inmenging van de NAVO zich voor deed. Toch werd er in eerste instantie ingestemd met de Franse plannen door de rest van de landen, hoogstwaarschijnlijk ook vanwege de leidende rol die het land nam. Het compromis zou het volgende zijn: de divisies kwamen onder één gemeenschappelijk legerkorps te vallen en 'de Duitse positie binnen het plan werd ondergeschikt gemaakt aan de andere.'²⁵ West-Duitland zou uiteindelijk 12 divisies leveren.²⁶

Opmerkelijk laat het citaat van Pleven zien dat hij zich op een ander punt richt terwijl hij eigenlijk reageert op de optie van de herbewapening van Duitsland. Hij herhaalt het (politieke) klimaat waarin een EDG zou moeten ontstaan. Een defensiegemeenschap zou namelijk opgericht moeten worden in een Europa die een eenheid vormt en waarbij landen zich verbonden voelen met elkaar. Klaarblijkelijk hoorde West-Duitsland (nog) niet bij deze

²⁴ Journal officiel de la République française, Débats Parlementaires, Assemblée nationale. 'Déclaration du Gouverneur français René Pleven le 24 octobre 1950' via: http://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/4a3f4499-daf1-44c1-b313-212b31cad878/publishable_fr.pdf
originele franse tekst: Le gouvernement français pensait que la réalisation du plan charbon-acier permettrait aux esprits de s'habituer à l'idée d'une communauté européenne avant que ne fût abordée la question si délicate d'une défense commune. Les événements mondiaux ne lui laissent pas de répit. Aussi, confiant dans les destinées pacifiques de l'Europe et pénétré de la nécessité de donner à tous les peuples européens le sentiment d'une sécurité collective, le gouvernement français propose de régler cette question par les mêmes méthodes et dans le même esprit. (...) Une armée de l'Europe unie, formée d'hommes issus de diverses nations européennes, doit réaliser, dans toute la mesure du possible, une fusion complète des éléments humains et matériels qu'elle rassemble sous une autorité européenne unique, politique et militaire.

²⁵ Hermans, *Uitgerekend Europa*, p. 78.

²⁶ F. R. Willis, *France, Germany and the New Europe 1945-1963* (Londen 1965) p. 138.

eenheid die noodzaak was.

De herbewapening van Duitsland bleek een van de belangrijkste punten tijdens de opzetplannen van de EDG. Het hoofddoel vanuit Franse zijde was dus zonder meer het tegenwerken van een nieuw nationaal Duits leger. Alfred Grosser, een Franse auteur, omschreef het Plevenplan vanuit de Fransen explicieter als een mooie aankleding om de verdere Duitse herbewapening te stoppen. Het zou slechts 'wat smakelijker zijn opgediend door het plan in de populaire kleuren van Europa te schilderen.'²⁷

Verder laat Franse historicus Pierre Guillen in zijn artikel de reactie van de Franse regering met betrekking tot het idee van een *Communauté Européenne de Defense* (CED) zien. Wat hier opvalt is de voorkeur die Frankrijk duidelijk probeert aan te geven al dan niet door te drukken bij de rest van de West-Europese landen:

Aan de vooravond van de Noord-Atlantische Raad in september, verklaart de Franse regering publiekelijk zijn positie: opnieuw wordt voortijdig de opbouw van de Duitse strijdkrachten herhaald, het [de regering] herinnert zich het neutrale argument om de deelname van West-Duitsland in een Westerse defensie te erkennen. Het [de regering] besloot dat R. Schuman samen met Dean Acheson 'een zeer openhartige/eerlijke verklaring' zal hebben: voordat er Duitse eenheden worden aangenomen in een Westers leger om Europa te verdedigen, zal er eerst een leger en een verenigd Europa moeten komen.²⁸

Ook bij dit citaat lijkt de Franse regering meerdere keren zich te richten op de eenheid die binnen West-Europa gecreëerd zal moeten worden. Aan de hand hiervan zou gezegd kunnen worden dat schijnbaar deze benoemde eenheid tot op dusver nog te zwak was om verder te gaan met de volgende stap van Europese integratie. Door bovenstaande citaten lijkt er bijna een voorwaarde gesteld te worden: éérst moet er sprake zijn van eenheid binnen Europa, daarna zal er pas een leger kunnen worden opgericht. Zonder deze verbondenheid lijkt

²⁷ A. Grosser, *Les Occidentaux. Les pays d'Europe et les États-Unis depuis la guerre.* (Parijs 1978) p. 159. *originele franse tekst:* En réalité, on essaie de faire passer l'impopulaire idée du réarmement allemand en la peignant aux couleurs populaires de l'Europe.

²⁸ P. Guillen, 'La France et la question de la défense de l'Europe occidentale, du pacte de Bruxelles (mars 1948) au plan Pleven (octobre 1950)' *Presses Universitaires de France* (1986) p. 97-98.

originele franse tekst: À la veille de la réunion du conseil atlantique, en septembre, le gouvernement français expose publiquement sa position: tout en réaffirmant prématurée la reconstitution de forces armées allemandes, il rapelle les fromes sous lesquelles il admet une participation de la RFA à la défense occidentale. Il décide que R. Schuman aura avec Dean Acheson 'une explication très franche': avant d'intégrer des unités allemandes dans une armée occidentale pour défendre l'Europe, il faut créer cette armée et créer cette Europe.

Frankrijk minder enthousiast over het EDG-plan. Als laatste benadrukt Pleven alsnog dat er verder nagedacht moet worden over het ‘problème de la contribution allemande’ en de oplossing hiervan zal niet moeten worden uitgesteld.²⁹ Dit laat de prioriteit van Frankrijk voor het plan zien.

De meeste bronnen duiden Frankrijk als hoofdrolspeler binnen dit plan. De Franse regering benadrukt echter het element van verbondenheid die er moet zijn in de EGKS. Een Europees leger zou alleen werken met gezamenlijke entiteiten.³⁰ De creatie van een eenheid, die er voor lange tijd niet was geweest, was voor nu het hoofddoel binnen Europa. Maar deze eenheid is niet vanzelfsprekend. Anya Topolski stelt in het boek *Europese Gedachten* het volgende over de creatie van eenheid binnen Europa: ‘De idee van een natie als eenheid is zo geconstrueerd dat dit criterium van burgerschap als evident wordt aanvaard. Nogmaals: eenheid als waarde is niet per se problematisch. Wat problematisch is, is de verbinding tussen eenheid en uitsluiting.’³¹ Het gevoel van verbondenheid tussen landen lijkt een noodzakelijk punt voor de uitwerking van de plannen.

3.2 De voornaamste voorkeuren van de andere EGKS-landen

Schijnbaar zaten niet alle landen te wachten op een dergelijke deelname van Duitsland binnen een Europees leger. Ondanks de afkeurende reactie van de Franse regering, verliepen de besprekingen voornamelijk tussen Duitsland en Frankrijk. Vanwege de onduidelijkheid over de beginfase van de plannen, was voorheen een deel van de CDU-partij zelf tegen de herbewapening van West-Duitsland.³² Maar de eerste bondskanselier Konrad Adenauer maakte de reactie van Duitsland zelf duidelijk. Hij sprak zich expliciet uit voor deelname aan de EDG: ‘European unity was a dream of a few people. It became a hope for many. Today it is a necessity for all of us. It is, ladies and gentlemen, necessary for our security, (...)’³³ De enige manier echter om de ideale Europese eenheid plaats te laten

²⁹ Journal officiel de la République française, Débats Parlementaires, Assemblée nationale. ‘Déclaration du Gouverneur français René Pleven le 24 octobre 1950’ via:

http://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/4a3f4499-daf1-44c1-b313-212b31cad878/publishable_fr.pdf

³⁰ Ibidem.

³¹ E. de Bom, *Europese gedachten: beschouwingen over de toekomst van de Europese Unie* (Kalmthout 2014), p. 97.

³² Hermans, *Uitgerekend Europa*, p. 89.

³³ Idem, p. 12.

vinden, zou lukken door verzoening van Duitsland en Frankrijk.³⁴ Adenauer lijkt hier dus ook in te gaan op de eenheid die er in West-Europa zou moeten komen. Dit zou een van de belangrijkste voorwaarden zijn de verdere veiligheid te garanderen. Op deze manier ging Adenauer dus ook akkoord met een herziene versie van het Plevenplan.

Kijkend naar Nederland, die tot dan toe alleen had meegenomen aan de besprekingen middels een waarnemer, ging ook volledig (en actief) deelnemen aan het overleg. Hierbij wordt vaker benadrukt dat Amerikaanse druk hier niet vreemd aan was.³⁵ De omstandigheden in z'n geheel worden hier doorgaans als verklaring voor gegeven, het kwam niet per se voort uit beleid. Nederland werd zich bewuster van de belangrijke handelspartner Duitsland en wat nodig was om het eigen land weer op te bouwen. Daarnaast hield het zich steeds meer bezig met de relatie met Luxemburg en België.³⁶ Nederland ging zich bemoeien met de besprekingen mede omdat zij hun voorkeur voor de manier van *governance* door wilde drukken, wat later verder zal worden besproken.

Met name de Benelux-landen hadden vrees om overheerst te worden door de grotere landen binnen de EGKS. Naast het feit dat Frankrijk zich als 'leider' opstelde binnen dit verdrag, kwam op deze manier op 27 mei 1952 het verdrag van de Europese Defensiegemeenschap tot stand. Aanvankelijk sloten de Benelux, Frankrijk, West-Duitsland en Italië aan. Naar voren komend in bovenstaande, was het van belang dat deze landen dus akkoord gingen met de deelname van West-Duitsland. Dit kon plaatsvinden omdat deze divisie niet onder Duits commando zou komen te vallen.³⁷

³⁴ Archive for Christian Democratic Policy of the Konrad Adenauer Foundation, 'Konrad Adenauer and the European Integration', p. 12-13.

³⁵ Hermans, *Uitgerekend Europa*, p. 81-82.

³⁶ Politiek Compendium, subpagina 'Het verdrag van Brussel en de Westerse Unie'.

³⁷ I.M. Wall en P.E. Raviart, 'Jean Monnet, les États-Unis et le plan français' in: *Vingtième Siècle. Revue d'histoire* (1991) 30, p. 20.

3.3 Nieuwe governance voor de EGKS?

Er deed zich een nieuw ‘probleem’ voor in de besprekingen van de EDG. Omdat de Europese integratie nog niet was voltooid, leek het niet te voorkomen dat er onduidelijkheid ontstond over deze nieuwe institutievorm. Tot op heden lijkt er discussie te zijn over deze vormen van *governance*. Mark Mazower laat zien hoe lastig deze nieuwe vorm van bestuur lijkt te zijn:

Somewhere in the middle, between world government and no government, lies a vision of organized cooperation among nations – in technical terms, intergovernmentalism rather than, or modified only weakly by, supranational institutions – of the kind that has inspired the United Nations, the European Union, and other such multilateral organizations.³⁸

Deze overweging voor een bestuursvorm van een dergelijke institutie lijkt een belangrijk en ingewikkeld punt van aandacht te zijn. Bij de vraag of deze aftakking van de EGKS, de EDG, supranationaal of intergouvernementeel zou moeten worden, bleek er volgens Hermans geen gelijkstemming.³⁹ Voornamelijk Nederland liet duidelijk merken geen fan te zijn van een dergelijke supranationale constructie. Daar kwam bij kijken dat het VK liet blijken aan geen enkele vorm van supranationaliteit mee te willen doen – en precies dit punt leek voor veel West-Europese landen juist een gemis.⁴⁰

Binnen de complexiteit van de EDG en de ontwikkeling hiervan, lijkt hier het debat tussen supranationaliteit en intergouvernementeel bestuur naar voren te komen. Uit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat mede door deze discussie omtrent supranationaliteit er uiteindelijk landen afhaakten; deze zorgde er in ieder geval niet voor dat de EDG een positieve voortgang kreeg. De keuze van de Franse regering voor supranationaliteit lijkt mijns inziens te verklaren uit het feit dat een overkoepelend orgaan controle zou gaan uitvoeren op democratische wijze. Hermans licht toe dat het systeem van supranationaliteit boven de nationale bevoegdheden staat en op deze manier het beste zou werken voor een defensiegemeenschap.⁴¹ Door dit controlerende orgaan zou Duitsland in de gaten worden gehouden: op deze manier zou Frankrijk in haar plannen zijn geslaagd in de zin van angstverlaging voor een nieuw Duits leger.

³⁸ M. Mazower, *Governing the world: the history of an idea*, (Londen 2012 p. XI.

³⁹ Hermans, *Uitgerekend Europa*, p. 83.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Hermans, *Uitgerekend Europa*, p. 83.

Al om al lijkt duidelijk naar voren te komen dat Frankrijk de leidende rol had binnen het proces van de EDG. Of Frankrijk haar voorkeur (uitsluiting van West-Duitsland) probeerde door te drukken uit eigenbelang of uit angst, lijkt niet naar voren te komen. Wat wel naar voren komt is de eenheid die volgens Frankrijk de eerste prioriteit had voor de Europese landen. Pas hierna zou een dergelijk instituut als de EDG kunnen werken. Adenauer liet weten akkoord te gaan met het Plevenplan. West-Duitsland stemde hier mee in om zo de Frans-Duitse relatie te verbeteren. Door de nieuwe discussie van het supranationale karakter van de gemeenschap, leken niet alle landen binnen de EGKS enthousiast over het plan.

4 – *Overzeese inmenging: de Verenigde Staten en de EDG.*

Het vierde hoofdstuk beschrijft de reactie van de VS op het plan van de EDG. Van de eerder benoemde 'American Empire' theorie lijkt niet altijd op te gaan binnen dit plan. Primaire bronnen zullen de stellingname van sleutelfiguren (zoals Acheson en Eisenhower) met betrekking tot het buitenlandsbeleid van de VS beter duiden. Tevens zal gelet worden op de voordelen die er voor de VS in zaten en welke rol de VS op zich nam tijdens de besprekingen.

4.1 Van terughoudendheid...

In de literatuur komt naar voren dat de VS over de beginfase van de Europese integratie niet direct enthousiast leken. François Dûchêne, veel schrijvend over deze periode, stelt dat de VS zelfs aarzelend stonden tegenover het plan van Schuman.⁴² Dit viel onder andere te verklaren aan het voor alsnog ontbrekende Noord-Atlantische karakter van het defensieplan – oftewel de NAVO was niet direct betrokken bij de EDG. De opstelling van Amerika was volgens Theo van den Doel dat na het Marshallplan 'Europa meer verantwoordelijkheid moet nemen voor de veiligheid op het eigen continent, dan door de angst te worden gepasseerd door de Franse-Duitse as'.⁴³ Op deze manier zou er minder wederzijdse afhankelijkheid zijn.

Na verdere bestudering van het Schuman-plan door de Amerikaanse regering en de daarbij horende EDG, lieten de VS weten dat het een "brilliantly creative" plan was; Het plan zou de spanningen tussen Duitsland en Frankrijk wegnemen en Duitsland zou zich daarnaast economisch kunnen binden aan het Westen. Dit leek voordelig voor de VS.⁴⁴ In lijn met het eerder benoemde Amerikaans imperialisme, liet Dean Acheson (destijds minister van Buitenlandse Zaken) opvallend genoeg de VS niet als een van de hoofdrolspelers in het plan naar voren komen. Hij liet weten op welke manier de Europese integratie het beste gecreëerd zou kunnen worden: 'The best chance and hope seems to us to be under French

⁴² F. Duchêne, *Jean Monnet*, 204.

⁴³ Doel, van den, 'Europese Defensiegemeenschap op herhaling?', p. 3-4.

⁴⁴ "The Acting Secretary of State to the Secretary of State", 10 mei 1950, FRUS 1950, vol. III, p. 695.

leadership. Now is the time for French initiative.⁴⁵ Nadrukkelijk werd Frankrijk als leider naar voren geschoven. Daarnaast stelde Acheson verderop dat het niet aan de VS waren de leiding in dit complexe proces van onderhandelingen te nemen. Europa zou immers meer verantwoordelijkheid voor eigen continent gaan nemen. Anderzijds interpreteerden de VS volgens Hermans de eerste plannen van Frankrijk als een poging om dominantie op militair gebied te verkrijgen. Of de VS zich om die reden allereerst afzijdig hielden, is niet duidelijk.⁴⁶

Alhoewel Acheson in bovenstaand citaat duidelijk stelling nam, zullen er verschuivende voorkeuren naar voren komen naarmate de plannen serieuzer werden en de integratie beter verliep. Waar er op het begin meer gelet werd op de binding van Duitsland aan Europa om op deze manier de EGKS ook meer zelfstandigheid te geven of op te leggen, zou er terloops meer aandacht komen voor de eigen veiligheid van de VS.

4.2 ... naar stellingname in de plannen

Er begon langzamerhand verandering te komen in de terughoudendheid van de VS. Deze verandering leek mede door toedoen van het Verenigd Koninkrijk; deze was een belangrijk bondgenoot van de VS, onder andere te verklaren door het beleid waar de Labourregering voor had gekozen.⁴⁷ In de literatuur komt echter naar voren dat het VK liet weten zich in geen zin te mengen in een supranationaal Defensiegemeenschap. Toch riep Churchill in 1950 bij de Raad van Europa op tot een oprichting van een Europees leger onder gezamenlijk bevel. Deze oproep lijkt een belangrijk aandeel te zijn geweest in de ontwikkelingen van Europa: de VS hielden zich niet langer afzijdig.⁴⁸ Dean Acheson liet via briefcontact het volgende aan Churchill weten, waarbij hij voornamelijk doelde op de toenemende dreiging van de SU op Europa. Hij wenste dit nijpende internationale probleem op te lossen door middel van Duitse herbewapening.⁴⁹ Wat Acheson begreep was dat juist deze voorkeur zorgde voor onrust in de ontwikkeling van de EDG. De essentie van het probleem van de EDG

⁴⁵ “Memorandum of Conversation, by the Secretary of State”, 15 september 1949, FRUS 1949, vol. III, p. 600.

⁴⁶ Hermans, *Uitgerkend Europa*, p. 81.

⁴⁷ K. A. Maier, ‘Die EVG in der Aussen- und Sicherheitspolitik der Truman-Administration’, in: H-E. Volkman en W. Schwengler (ed.), *die Europäische Verteidigungsgemeinschaft. Stand und Probleme der Forschung* (1985) p. 38-39.

⁴⁸ P. Gerbet, *La construction de l’Europe* (Parijs 1994) p. 126.

⁴⁹ K. Ruane, *The Rise and Fall of the European Defence Community: Anglo-American Relations and the Crisis of European Defense 1950-55* (Londen 2000) p. 4.

was juist de angst voor volledige Duitse samenwerking met het Westen.⁵⁰ De stellingname van Acheson werd niet door de gehele regering goed ontvangen. Bijvoorbeeld John J. McCloy, High Commissioner van Duitsland, raadde het Acheson af zich op deze manier uit te spreken voor de EDG. McCloy liet Acheson weten dat de defensieplannen de originele integratieplannen van Europa zouden verwarren en vertragen.⁵¹ Daarnaast waren niet alle EGKS-landen voorstander van samenwerking met Duitsland op dit militair gebied. In de ogen van de Franse regeringsleiders was deze mobilisatie van een Duits leger extreem ongepast.

Zoals eerder genoemd komt in de literatuur naar voren dat de VS niet direct enthousiast waren over de EDG-plannen. Toch verschoof deze voorkeur en zelfs toen de VS Frankrijk als hoofdrolspeler naar voren schoven, zorgden zij er voor dat de VS zelf een (belangrijk) aandeel kreeg binnen de onderhandelingen. Deze voorkeuren komen onder meer naar voren in de reactie van Dwight D. Eisenhower.

4.3 De belangen voor de VS

Jean Monnet leek zich bewust van de macht van Amerika. Goedkeuring van de VS was voor de oprichting van de EDG essentieel. Wim van Meurs en anderen laten in zijn boek *Europa in alle staten* zien dat Monnet probeerde in te spelen op de 'commander-in-chief' van de NAVO-strijdkrachten. Jean Monnet duidde Eisenhower op de noodzaak om West-Duitsland te integreren en hierna overtuigde hij de VS van het 'geniale' plan.⁵² Het argument over de toenadering van Duitsland naar de Sovjet-Unie lijkt wat mij betreft ook van groot belang te zijn geweest in de beslissing van Eisenhower om akkoord te gaan.⁵³ Hier op volgend benadrukte Eisenhower nogmaals bij Acheson het belang van het nieuwe plan. In de ogen van Eisenhower leek het dé oplossing voor Franse controle en Duitse gelijkberechtigdheid.⁵⁴

⁵⁰ "The Secretary of State to the United States Delegation at the Tripartite Preparatory Meetings, at London", 2 mei 1950, FRUS 1950, Vol. III, p. 913.

⁵¹ McCloy aan Acheson, 24 augustus 1950, FRUS 1950, vol. III, p. 746.

⁵² Meurs, van et. al., *Europa in alle staten*, p. 50.

⁵³ P. Noack, 'EVG und Bonner Europa-politik.' In: H-E. Volkmann en W. Schwengler (ed.), *Die Europäische Verteidigungsgemeinschaft. Stand und Probleme der Forschung*, 239-254. (Boppard am Rhein 1985) aldaar p. 249.

⁵⁴ Hermans, *Uitgerekend Europa*, p. 81.

Eisenhower zou mijns inziens uiteindelijk een belangrijke rol hebben gespeeld binnen de besluiten over de EDG. Noodzaak is allereerst Eisenhowers oorspronkelijke doel, visie en aansluitend buitenlandse beleid te benadrukken. Op deze manier kan er een analyse worden gemaakt van de manier waarop Eisenhower handelde en of deze te koppelen is aan de eerder benoemde 'American empire' theorie en de hard- en soft power theorieën.

[Eisenhower] believed that the United States possessed a moral obligation to employ its power in order to contain international communism, strengthen the economic, political, and ethical bonds within the free world, and protect American political and economic institutions from the chaos of international instability.⁵⁵

Eisenhower leek zich bewust te zijn van het belang van West-Europese allianties. Consensus op dit gebied was onmisbaar voor een stabiele internationale orde.⁵⁶ Mede door dit belang focuste Eisenhower zich verder op de Europese integratie en de stabiliteit binnen het proces van de EDG. Logisch te verklaren zijn de belangen met betrekking tot de NAVO in zijn woorden: 'I am coming to believe that Europe's security problem is never going to be solved satisfactorily unless there exists a United States of Europe, to include all countries now in NATO...'⁵⁷

Eisenhower liet weten het verdrag van mei 1952 te steunen. Hij zag het voordeel voor de VS hierin: de EDG leek de ideale dubbele oplossing die de Duitse macht omzette in voordeel voor de VS, zoals al eerder benadrukt is.⁵⁸ Opvallend leek hier een zekere omslag in het buitenlandse beleid van de VS. Waar zij zich eerst relatief afzijdig hielden, maakt Eisenhower nu het volgende duidelijk:

Most NATO nations believed that establishment of an effective collective security for Western Europe was not feasible without a strong West German contribution. Not only did I agree; I also believed that an organization of NATO forces under the EDC* plan would minimize or make impossible the resurgence of an independent German military machine that could again threaten her Western neighbours.⁵⁹

⁵⁵ R. A. Melanson en D. Mayers, *Reevaluating Eisenhower: American Foreign Policy in the Fifties* (University of Illinois 1989) p. 43.

⁵⁶ Idem, p. 44.

⁵⁷ Idem, p. 45.

⁵⁸ Idem, p. 222.

⁵⁹ Melanson en Mayers, *Reevaluating Eisenhower*, p. 222.

* EDC = European Defence Community

Eisenhower ging hier oorspronkelijk tégen de eerste plannen van Frankrijk in: zonder Duitse deelname ziet hij geen defensie-eenheid voor zich binnen de EGKS. Eisenhower legt hierbij uit dat voor de NAVO en de EDG de deelname van West-Duitsland van belang zou zijn binnen dit plan. Ongetwijfeld speelt de eenheidscreatie (eerder door Frankrijk benoemt) een rol in.⁶⁰

De National Security Council, een belangrijk orgaan voor advies op het gebied van nationale veiligheid, helpt de president beslissingen te maken die betrekking hebben op veiligheidsbelangen en buitenlands beleid. Een beleidsstuk van 1 november 1952 verduidelijkt welke positie de VS zou innemen over de beslissingen in Europa. Hier werd (naast de woorden van Eisenhower) de NAVO als belangrijkste speler binnen de EDG geopperd. De NSC zette daarom ook de vooruitgang die binnen de NAVO is geboekt voorop. Maar de geboekte vooruitgang zou niet genoeg zijn. De dreiging van de SU leek nog steeds aanwezig: 'While all European NATO members remain convinced that the Soviet threat will continue, many of them appear less concerned than in 1950 over the danger of early Soviet aggression.'⁶¹ Hieruit bleek dat de Raad hier kans zag meer steun te verkrijgen voor de strijd tegen communisme, terwijl zij op deze manier ook de EDG zouden steunen. Er werd echter opgemerkt dat er serieuze obstakels zijn in de verdragsratificatie van de EDG in West-Duitsland en voornamelijk in Frankrijk. Zo kwam in het beleidsstuk naar voren dat Frankrijk zich meer bezig lijkt te houden met de Saarland kwestie dan met de overeenstemming van de EDG met Duitsland: 'We believe that France will eventually ratify the EDC treaty because of its fear that the likely alternative would be the creation of German national forces. In view of prospective delays, however, there is virtually no chance that the German build-up to 12 EDC divisions by mid-1954, envisaged at Lisbon, will be achieved.'⁶² Uit het oogpunt van de NSC verlopen de besprekingen niet soepel en doen zij voorspelling dat het niet gaat lukken Duitsland toe te voegen aan de EDG.

⁶⁰ Melanson en Mayers, *Reevaluating Eisenhower*, p. 222.

⁶¹ *Current Policies of the Government of the United States of America Relating to the National Security: Volume I, Geographical Area Policies: Part VI, Europe - Status of NATO Defense Effort and the Prospective European Defense Community*. National Security Council, 1 Nov. 1952. *U.S. Declassified Documents Online* via: tinyurl.galegroup.com/tinyurl/49w5h2. p. 2.

⁶² *Ibidem*.

4.4 Wie nam de leiding?

De NSC duidde op het stoeve verloop in de besprekingen. Dit toont onder meer aan dat het plan van de EDG de aandacht van de VS had aangewakkerd en het verloop van deze plannen ook voor de VS essentieel waren. De EDG lijkt voor een langere periode de aandacht te hebben gehad in het Witte Huis, wanneer er gekeken wordt naar de data van de beleidsstukken. De voorkeuren van de VS lijken naast de reactie van Eisenhower ook in de volgende diplomatieke nota naar voren te komen. Dit memorandum herhaalt de aanbevolen acties vanuit het Witte Huis wat betreft de EDG. Uit de bron blijkt het voornamelijk te gaan om de beweegredenen van de VS de conceptversie van de EDG te gaan sponsoren. De economische voordelen voor Amerika komen hier naar voren:

The time for vigorous European action to develop public opinion over the short-range period may have already slipped through our fingers. Nevertheless, such a program appears to give promise of beneficial development on a long-range basis and should be insituted for whatever short-term benefits might accrue from it.⁶³

Aan de hand van deze bron komt naar voren dat de taak van VS om in te grijpen in deze situatie eigenlijk eerder had moeten plaatsvinden. De VS had kunnen helpen met de vorming en het beleid van de EDG. Dit memorandum is opvallend in lijn met de verklaring van Acheson over de afzijdigheid van de VS. Volgens Acheson zou Frankrijk de volledige leiding moeten nemen, terwijl in dit beleidsstuk anders kan worden geïmpliceerd.

Verderop in de nota wordt nogmaals benadrukt dat de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staat in zijn geheel het niet eens is geworden over de vorm en de inhoud van een dergelijke Defensiegemeenschap. De Amerikaanse regering zag hier wellicht een nieuwe taak voor de VS weggelegd. In de nota is het advies dan ook als volgt. De U.S. Government zal samen met Jean Monnet gaan bekijken op welke manier de Europeanen de leiding over de EDG opnieuw kunnen oppakken. De VS bood aan met de hoofdrolspeler van het plan naar de besprekingen te kijken; op deze manier zou het voor de VS mogelijk zijn prioriteiten binnen dit plan door te drukken. Tevens wordt als advies verderop het volgende beschreven: 'That U.S. information programs lay stress upon the economic benefits which will acruce

⁶³ Memorandum regarding a U.S. psychological initiative to sponsor the European Defense Community (EDC) concept. White House, 17 Feb. 1953. Via: *U.S. Declassified Documents Online*, via: tinyurl.galegroup.com/tinyurl/49vub4 p. 2.

from EDC, with particular respect to pinpointing such benefits to specific target groups.’⁶⁴ De nadruk van het economische voordeel voor beide partijen (de VS en de EGKS) moet duidelijker naar Europa worden gecommuniceerd.

De VS lijkt degelijk een sturende rol in de plannen te hebben gehad. Frankrijk nam een voorbeeldrol aan gebaseerd op de VS. Frankrijk koppelt haar rol eigenlijk aan die van de Amerikanen. Een dergelijk instituut of systeem zoals de *United States of America* zou volgens Pleven bereikt kunnen worden binnen Europa: ‘Maar alle obstakels kunnen overwonnen worden met de wil, de verbeelding en het geloof, met name zoals het Amerikaanse volk, zoals de Europese volkeren, steunt het [de regering] dit project van actieve deelname.’⁶⁵ De machtspositie van de VS lijkt in dit citaat naar voren te komen. Als de VS het kunnen, kan Europa het ook.

Samenvattend drong de regering van de VS uiteindelijk aan op een economische Europese integratie. Sponsoring van de EDG zou voor de Amerikanen wellicht betekenen dat zij op steun konden rekenen van de EGKS ten tijde van oplopende spanningen met de SU. Meer eenheid en stabiliteit in West-Europa zou voor de Verenigde Staten gunstig zijn in de toekomst, vandaar ook de eis West-Duitsland toe te voegen bij de EDG. De eenheid en verbondenheid die voor Frankrijk voorwaarden waren voor het plan, lijken voor de VS niet expliciet naar voren te komen. Na eerst een afwachtende houding, gingen de VS voor zekerheid op het gebied van veiligheid.

⁶⁴ Memorandum regarding a U.S. psychological initiative to sponsor the European Defense Community (EDC) concept. White House, 17 Feb. 1953. Via: *U.S. Declassified Documents Online*, via: tinyurl.galegroup.com/tinyurl/49vub4 p. 3.

⁶⁵ Journal officiel de la République française, Débats Parlementaires, Assemblée nationale. ‘Déclaration du Gouverneur français René Pleven le 24 octobre 1950’ via: http://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/4a3f4499-daf1-44c1-b313-212b31cad878/publishable_fr.pdf
Originele franse tekst: Mais tous les obstacles peuvent être surmontés avec de la volonté, de l’imagination et de la foi, en particulier si le peuple américain, comme les peuples d’Europe, soutient ce projet d’une sympathie active.

5 – Conclusie

5.1 Samenvatting en bevindingen

In deze scriptie is getracht te kijken hoe de VS en de EGKS zich tot elkaar verhielden binnen de oprichting van de EDG. De idee van een EDG kwam op in de beginperiode van de Europese integratie. Interessant is daarom om te kijken op welke manier het plan zich ontwikkelde aan beide kanten en welke rol Frankrijk (de belangrijkste speler binnen dit plan) en de VS op zich namen.

Het plan van een EDG lijkt op zichzelf een complex plan te zijn geweest. Verschillende belangen en vragen kwamen op doordat het plan zich ontwikkelde in de beginperiode van de Europese integratie. Losgezien van de discussie of West-Duitsland moest aansluiten in het plan, speelde een nieuwe discussie omtrent de vorm van beleid op: Moest de EDG een supranationaal of intergouvernementeel orgaan worden binnen de EGKS? Uiteindelijk heeft mede deze discussie gezorgd dat het plan van tafel ging.

Wat zichtbaar is geworden binnen de literatuur en de primaire bronnen is dat Frankrijk zich geroepen voelde het voortouw te nemen in de plannen en zich een van de hoofdrollen binnen het plan toe-eigende. De deelname van West-Duitsland was in het eerste plan voor Frankrijk onmogelijk. In de herziene versie van het plan leek Frankrijk zich in te schikken. De voornaamste voorkeur binnen dit nieuwe plan was dat Duitsland op kleine schaal mee zou gaan doen in de defensie. Wat mij is opgevallen in de voorkeur van Frankrijk, is de randvoorwaarde die zij stellen: er zou allereerst een eenheid binnen Europa gecreëerd moeten worden voordat het plan van de EDG überhaupt in werking kan worden gezet. Deze voorwaarde bevestigde Plevin meerdere malen in zijn toespraken. Of deze voorkeur van Frankrijk nu goed uitkwam om op deze manier Duitsland tegen te werken in dit plan, blijft in het midden. De voorkeur van een eenheid creëren blijft op zijn minst opmerkelijk.

De VS leek op het begin van de plannen niet enthousiast. Mijns inziens lijken de VS door de toenemende SU-dreiging langzamerhand stelling te nemen binnen de besprekingen van een EDG. Zij zien hier een economisch én strategisch voordeel voor Amerika in. Terugkomend op de theorie van 'American empire' lijkt de rol van de VS inconsistent te zijn. Aan de ene kant willen zij duidelijk maken dat zij niet de leiding nemen in de plannen voor een defensiegemeenschap. Maar aan de andere kant willen zij sponsoren en helpen waar

nodig. Zij willen tevens Monnet advies geven over de creatie van een eenheid binnen Europa. En deze voorbeeldrol voor Frankrijk wordt nogmaals bevestigd door de manier waarop Pleven over Amerika praat – Europa zou voorbeeld moeten nemen aan de VS. De manier waarop de VS handelen binnen de kwestie van de EDG, lijkt dus niet als typisch voorbeeld voor de ‘American empire’ theorie te gelden. De wederzijdse afhankelijkheid van de EGKS en de VS komt echter wel naar voren. Kijkend naar de manier hoe er wordt omgegaan met hard- en soft power binnen dit voorbeeld, lijkt er een ingewikkelde constructie te ontstaan. De manier van handelen in het EDG-overleg lijkt niet aan de hand van hard power te verklaren. Maar het onderwerp van het overleg is immers wel een uiting van hard power namelijk militaire macht uitbreiding. De VS krijgt niet directe controle over dit nieuwe apparaat, maar middels soft power (diplomatiek overleg) kwam er wel een nieuw instituut tot stand die de hard power van Europa kon versterken.

5.2 Meta-analyse: een nieuw Europees leger?

‘Europa’s prioriteiten zijn niet de zijne. Hij ziet met de beste wil van de wereld de strategische noodzaak van de NAVO niet in. (...) We zullen ons niet langer kunnen verstoppen onder de Amerikaanse paraplu.’⁶⁶

Bovenstaande uitspraak gaat over de voorkeuren van president Donald Trump. Zo zegt Guy Verhofstadt dat het antwoord op Trumps dreigende isolationisme een Europees leger is.⁶⁷ De noodzaak en voorkeuren om een Europese Defensiegemeenschap op te richten zoals in deze thesis beschreven, zijn wellicht nog interessanter in lijn met de huidige discussie over de opstelling van een Europees leger. Waarin verschilt het politieke klimaat tussen de EDG van de jaren vijftig en een hedendaags Europees leger?

Op dit moment is er al deels militaire samenwerking in de vorm van twee gevechtseenheden, de EU-Gevechtsgroepen. Maar juist over deze eenheden blijft discussie en er lijkt weinig overeenstemming over hoe dit orgaan eruit moet zien: ‘Door de grote verdeeldheid over het leger blijft onduidelijk hoe ver EU-landen zouden moeten gaan in hun militaire samenwerking.’⁶⁸ President Trump zou groot fan zijn van de NAVO en dus Europese landen in nood beschermen, zo zei Jens Stoltenberg in een vergadering van de defensie ministers van de EU. Klaarblijkelijk wekt President Trump een reactie op in Europa. Maar op welke manier is er in dit huidige voorstel sprake van Amerikaanse, imperialistische gedachten? Op welke manier zouden de VS hun voorkeuren proberen door te drukken? Wie neemt bij dit nieuwe proces de hoofdrol of is er sprake van een machtsvacuüm? Dit soort vragen zouden interessant kunnen zijn voor verder onderzoek naar het onderwerp van Europese defensie.

⁶⁶ G. Verhofstadt, ‘Het antwoord op Trumps isolationisme is een Europees leger’ *NRC*, 11 november 2016. Via: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/11/het-antwoord-op-trumps-isolationisme-is-een-europees-leger-a1531339> (20 november 2016).

⁶⁷ Verhofstadt, ‘Het antwoord op Trumps isolationisme is een Europees leger’.

⁶⁸ H. van Zon, ‘Strijd om EU-leger ontbrandt weer’, 16 september 2016. Via: <http://www.ad.nl/binnenland/strijd-om-eu-leger-ontbrandt-weer~abc6886d/> (20 november 2016).

6 – Literatuurlijst

Secundaire literatuur

Bom, Erik de, *Europese gedachten: beschouwingen over de toekomst van de Europese Unie* (Kalmthout 2014).

Doel, Theo van den, 'Europese Defensiegemeenschap op herhaling?' *Liberaal Reveil* 40, (1999) 1. Via:
http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl.proxy.library.uu.nl/FILES/root/tijdschrift/LiberaalReveil/LiberaalReveil40/LR_1999_01.pdf

Duchêne, François, *Jean Monnet. The first statesman of interdependence* (New York 1994).

Gerbet, Pierre, *La construction de l'Europe* (Parijs 1994).

Grosser, Alfred, *Les Occidentaux. Les pays d'Europe et les États-Unis depuis la guerre.* (Parijs 1978).

Guillen, Pierre, *Die französische Generalität, die Aufrüsting der Bundesrepublik und die EVG 1950-1954* (1985).

Guillen, Pierre, 'La France et la question de la défense de l'europe occidentale, du pacte de Bruxelles (mars 1948) au plan Pleven (octobre 1950) *Presses Universitaires de France* (1986).

Hermans, Jules, *Uitgerekend Europa – Geschiedenis van de Europese integratie* (Amsterdam 2004).

Ikenberry, Gilford John, 'Review Essay. Illusions of Empire – defining the New American order', *Foreign Affairs* (2004), Vol. 83, No. 2, 144-154.

Jackson, Robert J., *Global Politics in the 21st Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013).

Kagan, Kimberly, *The Imperial Moment* (London 2009).

Killick, John, *The United States and European Reconstruction – 1945-1960* (Edinburgh, 1997).

Lipgens, Walter, 'Die Bedeutung des EVG-Projekts für die politische europäische Einigungsbewegung.' in: H-E. Volkmann en W. Schwengler (ed.) (1985), *die Europäische Verteidigungsgemeinschaft. Stand und Probleme der Forschung.*

Maier, Klaus A., 'Die EVG in der Aussen- und Sicherheitspolitik der Truman-Administration', in: H-E. Volkmann en W. Schwengler (ed.), *die Europäische Verteidigungsgemeinschaft. Stand und Probleme der Forschung* (1985).

Mazower, Mark, *Governing the world: the history of an idea*, (Londen 2012).

Melanson Richard A. en David Mayers, *Reevaluating Eisenhower: American Foreign Policy in the Fifties* (University of Illinois 1989).

Meurs et. al., Wim van, *Europa in alle staten – Zestig jaar geschiedenis van de Europese integratie* (Nijmegen 2013).

Noack, Paul 'EVG und Bonner Europa-politik.' In: H-E. Volkmann en W. Schwengler (ed.), *Die Europäische Verteidigungsgemeinschaft. Stand und Probleme der Forschung*, 239-254. (Boppard am Rhein 1985).

Ruane, Kevin, *The Rise and Fall of the European Defence Community: Anglo-American Relations and the Crisis of European Defense 1950-55* (Londen 2000).

Stikker, Dirk U., *Memoires: herinneringen uit de lange jaren waarin ik betrokken was bij de voortdurende wereldcrisis* ('s-Gravenhage 1966).

Wall, Irwin M. en Philippe-Etienne Raviart, 'Jean Monnet, les États-Unis et le plan français' in: *Vingtième Siècle. Revue d'histoire* (1991).

Willis, F. Roy, *France, Germany and the New Europe 1945-1963* (Londen 1965).

Primaire bronnen en archieven

Current Policies of the Government of the United States of America Relating to the National Security: Volume I, Geographical Area Policies: Part VI, Europe - Status of NATO Defense Effort and the Prospective European Defense Community. National Security Council, 1 Nov. 1952. *U.S. Declassified Documents Online*, via: tinyurl.galegroup.com/tinyurl/49w5h2.

Council on Foreign Relations, primary source: 'Churchill's "United States of Europe" speech, in Zurich' via: <http://www.cfr.org/europe/churchills-united-states-europe-speech-zurich/p32536> (versie 25 december 2016).

Journal officiel de la République française, Débats Parlementaires, Assemblée nationale. 'Déclaration du Gouverneur français René Pleven le 24 octobre 1950' via: http://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/4a3f4499-daf1-44c1-b313-212b31cad878/publishable_fr.pdf

"The Acting Secretary of State to the Secretary of State", 10 mei 1950, FRUS 1950, vol. III, p. 695.

"Memorandum of Conversation, by the Secretary of State", 15 september 1949, FRUS 1949, vol. III, p. 600.

Memorandum regarding a U.S. psychological initiative to sponsor the European Defense Community (EDC) concept. White House, 17 Feb. 1953, p. 2. Via: U.S. Declassified Documents Online, via: tinyurl.galegroup.com/tinyurl/49vub4.

McCloy aan Acheson, 24 augustus 1950, FRUS 1950, vol. III, p. 746.

Politiek Compendium, subpagina's 'Het verdrag van Brussel en de Westerse Unie' en 'Collectieve Zelfverdediging' (versie 03-01-2004) via: https://www.politiekcompendium.nl/id/vh4vaksiknz6/het_verdrag_van_brussel_en_de_westerse.

Archive for Christian Democratic Policy of the Konrad Adenauer Foundation, 'Konrad Adenauer and the European Integration'.

Official Website European Union, 'De geschiedenis van de Europese Unie 1946-1956' via: http://europa.eu/european-union/about-eu/history/1946-1959/1954_nl.

Overig

Afbeelding 'Europees leger' door: Kap (Jaume Capdevilla). Via:

<http://www.voxeurop.eu/nl/content/article/4913824-waarom-we-geen-europees-leger-nodig-hebben>